

Бібліографічні посилання

1. Прокопенко В.І. Трудове право України: Підручник. – Х., 2008.
2. Трудове право України: Підручник / За ред. Н.Б. Болотіної, Г.І.Чанишевої. – 2-ге вид., стереот. – К., 2010.
3. Киселев И.Я. Зарубежное трудовое право: Учебник для юрид. вузов. – М., 2010.
4. Киселев И.Я. Сравнительное и международное трудовое право: Учебник для вузов. – М., 2011.
5. Праця і зарплата. – 2011. – № 43. – С. 7.
6. Профспілки України. – 2011. – № 6. – С. 54.

Надійшла до редакції 29.05.2012

І.О. Ізарова

кандидат юридичних наук, доцент
(Київський національний університет
імені Тараса Шевченка)

УДК 347.9

ПРО ГАРАНТІЇ СВОЄЧАСНОСТІ РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ У СУДІ

Статтю присвячено дослідженню строків розгляду цивільних справ в суді, визначенню доцільності запровадження поняття «розумності», а також граничних меж цих строків. Запропоновано критерії визначення розумних строків розгляду цивільних справ в суді.

Ключеві слова: розумні строки розгляду цивільних справ, судовий розгляд, процесуальні строки, цивільне судочинство.

Статья посвящена исследованию сроков рассмотрения гражданских дел в судах, определению целесообразности закрепления понятия «разумности» и границ этих сроков. Обоснованы критерии определения разумных сроков рассмотрения гражданских дел в судах.

Ключевые слова: разумные сроки рассмотрения гражданских дел, процессуальные сроки, гражданское производство.

The article is devoted to the civil cases consideration terms research, to determine the expediency of fixing the notion "reasonableness" and divisions of these terms. The criteria of reasonable time determining in civil cases consideration is grounded.

Keywords: reasonable time of civil cases proceeding, procedural terms, civil proceeding.

Постановка проблеми. Як центральна стадія цивільного провадження судовий розгляд справи характеризується чітким і послідовним визначенням законом порядком проведення всіх процесуальних дій. Зокрема, судовий розгляд обмежений у часі свого проведення, вимогами та

правилами поведінки у залі судового засідання для осіб, які беруть участь у справі, а також тих, хто є присутніми у залі. На кожному етапі судового розгляду в суворій відповідності до закону визначено черги виступів та заяв осіб, які беруть участь у справі, та коло їх процесуальних прав та обов'язків. Таким чином, за допомогою чітко визначеного законом порядку проведення судового розгляду забезпечується можливість найбільш повної реалізації всіх прав та законних інтересів учасників цивільного судочинства для досягнення основної мети – захисту порушених, оспорених або невизнаних прав, свобод та законних інтересів осіб, встановлення істини та вирішення спору по суті. Перш за все визначено строки розгляду цивільних справ у суді – відповідно до ч. 1 ст. 157 ЦПК України [1] суд зобов'язаний розглядати цивільні справи протягом розумного строку, але не більше двох місяців з дня відкриття провадження у справі. Поняття «розумні строки» було закріплене у цивільному процесуальному законодавстві у зв'язку із ратифікацією Україною 17 липня 1997 р. Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. (далі – Конвенція) [2], де закріплено вимогу про забезпечення справедливого публічного розгляду справи протягом розумного строку. Однак ні в міжнародному, ні в національному законодавстві не міститься чіткого визначення поняття «розумний строк розгляду справ». У зв'язку із цим постає питання про доцільність визначення строків розгляду справ як розумних, необхідність визначення максимального граничного строку таких строків або визначення вимог, за яких буде визначатися розумність розгляду справи в суді в певний строк.

Аналіз публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питання процесуальних строків у цивільному процесі досліджувалося в роботах майже всіх видатних цивілістів сучасності; основою нашого дослідження стали, зокрема, роботи М.К. Треушнікова, М.С. Шакарян, М.Й. Штефана, В.В. Яркова та ін.

Передусім слід зазначити, що строки провадження у цивільних справах встановлені із метою належного забезпечення основної мети та завдання цивільного судочинства, на вимогу ефективності та своєчасності здійснення правосуддя у цивільних справах. Так, ЦПК України закріплено загальний та скорочений строки розгляду цивільних справ у суді: загальний строк, протягом якого суд зобов'язаний розглядати цивільні справи, визначено як розумний, але не більше двох місяців з дня відкриття провадження у справі (ч. 1 ст. 157 ЦПК України). Водночас для окремих категорій справ законом встановлений скорочений строк їх розгляду у суді. Враховуючи соціальну незахищеність звільнених працівників та осіб, які потребують сплати аліментів, законом встановлено місячний строк розгляду справ двох категорій: 1) про поновлення на роботі; 2) про стягнення аліментів.

Виходячи із того, що впродовж більш тривалого строку розгляду справи може суттєво погіршитися матеріальне становище позивача, а завданням цивільного судочинства є встановлення справедливості, ці категорії справ повинні розглядатися впродовж одного місяця із дня відкриття провадження, тобто постановлення ухвали суду про це.

Встановлення граничної межі розгляду таких категорій справ вважаємо доцільним виходячи із загальносуспільних засад моралі та гуманності. На нашу думку, існує необхідність встановлення скорочених строків розгляду інших схожих категорій справ, але в межах даної статті дослідження цих питань не є можливим.

Як визначено у ч. 4 ст. 122 ЦПК України, питання про відкриття провадження у справі або про відмову у відкритті провадження у справі суддя вирішує не пізніше трьох днів з дня надходження заяви до суду або закінчення строку, встановленого для усунення недоліків, та не пізніше наступного дня після отримання судом інформації про місце проживання (перебування) фізичної особи. Про відкриття провадження у справі чи відмову у відкритті провадження у справі суддя постановляє ухвалу, яка може бути оскаржена окремо від рішення суду. З моменту постановлення ухвали про відкриття провадження у справі розпочинається встановлений у ч. 1 ст. 157 ЦПК України строк.

Після відкриття провадження у справі проводиться попереднє судове засідання, передусім із метою з'ясування можливості вирішення спору до судового розгляду або забезпечення належного та своєчасного вирішення справи. Якщо в процесі проведення попереднього судового засідання у справі спір між сторонами не буде врегульований, то відповідно до ч. 6 ст. 130 та 156 ЦПК України суд в своїй ухвалі визначає час і місце судового розгляду, де також зазначає, які підготовчі дії ним проведені.

Потрібно зауважити, що попереднє судове засідання у справі відповідно до ч. 1 ст. 129 ЦПК України повинно бути призначено і проведено протягом десяти днів з дня відкриття провадження у справі, а відповідно до ч. 2 ст. 156 ЦПК України судовий розгляд справа має бути призначений не пізніше семи днів після закінчення дій підготовки до судового розгляду.

Таким чином, строк призначення судового розгляду справи у разі проведення попереднього судового засідання не може перевищувати 17 днів із дня відкриття провадження у справі і визначається в ухвалі суду про призначення справи до розгляду.

Якщо всі необхідні процесуальні дії на стадії судового розгляду не були проведені у строк, відведений для цього законом, його учасники мають право клопотати про продовження провадження цивільного судочинства на цій стадії. Для цього відповідно до ч. 2 ст. 157 ЦПК України суд своєю ухвалою за клопотанням сторін справи має

право продовжити судовий розгляд з урахуванням її особливостей та у виняткових випадках, але не більш як на п'ятнадцять днів. Необхідними умовами продовження судового розгляду є: 1) клопотання сторін (при цьому клопотання повинно надійти хоча б від однієї зі сторін або судом на обговорення ставиться питання про необхідність продовження судового розгляду справи); 2) особливості справи (зокрема, її складність, необхідність дослідження великої кількості доказів, проведення експертизи, витребування документів, виклик свідка або залучення до участі в справі третьої особи чи співвідповідача, подання зустрічної заяви тощо); 3) винятковий випадок.

У клопотанні про продовження розгляду справи сторони повинні зазначити, які саме причини для продовження розгляду справи та докази поважності причин. Наприклад: позивач П. у справі за його позовом до В. про відшкодування шкоди, завданої залиттям, просить суд оголосити перерву у судовому засіданні у зв'язку із залученням співвідповідача Г., оскільки квартира відповідача належить йому та громадянину Г. на праві приватної власності в рівних частках. Або судом на обговорення ставиться питання про можливість зупинення провадження по справі у зв'язку з призначенням судової автотоварознавчої експертизи, оскільки від сторін заперечень не надійшло, суд оголошує ухвалу про зупинення провадження у справі та призначення судової автотоварознавчої експертизи.

Судова практика свідчить про те, що до особливостей справи, які можуть обумовити продовження її розгляду понад встановлений законом строк, можна віднести будь-які ускладнення, які пов'язані із розглядом справи в суді, як-то: призначення експертизи у справі, виклик свідків, залучення до участі у справі інших учасників.

При цьому слід виходити із того, що суд може продовжити, а не зобов'язаний продовжити її судовий розгляд на визначений законом строк, тому цей строк залежить від особливостей справи та причин, із яких сторони клопочуть про її продовження. Доцільним є продовження розгляду справи на строк, який є необхідним для належного проведення всіх процесуальних дій на стадії судового розгляду і не перевищує строк, встановлений законом.

Як ми вже зазначали, строки розгляду справи розпочинаються із дня відкриття провадження у справі, а закінчуються, відповідно до цивільного процесуального закону та залежно від результатів проведеного судового розгляду, однією із таких процесуальних дій: ухвалення та проголошення судових рішень у справі, залишення заяви без розгляду або закриття провадження у справі на підставах, визначених законом. Ухвалення та проголошення судових рішень у справі є логічним та бажаним для учасників справи завершенням цивільного судочинства у справі. У своєму рішенні, відповідно до ст. 208-209 ЦПК України, суд зобов'язаний, виконавши всі вимоги цивільного судочинства,

чинства, на основі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні, вирішити справу згідно із законом. В ухвалі суд із зазначенням мотивів, з яких він дійшов таких висновків, і закону, яким керувався, повинен вирішити процесуальні питання і дійти певного висновку.

Відповідно до ч. 2 ст. 208 ЦПК України про припинення провадження у справі будуть виносити ухвали про залишення заяви без розгляду або закриття провадження у справі на підставах, визначених законом. Зокрема, суд постановляє ухвалу про залишення заяви без розгляду у випадках, визначених у ст. 207, якою припиняється провадження у справі, але особа, заяву якої залишено без розгляду, після усунення умов, що були підставою для залишення заяви без розгляду, має право звернутися до суду повторно. Підстави закриття провадження у справі визначені у ст. 205 ЦПК України.

Слід зауважити, що вплив процесуального строку, відведеного законом на розгляд цивільної справи у суді, включає час, на який оголошувалися перерви у судовому розгляді або відкладався розгляд справи, і не включає час, на який зупинялося провадження у справі.

У справі «Броуган та інші проти Сполученого Королівства», яка розглядалася Європейським судом у 1988 р., цілком правильно підкреслено, що для кожної справи буде свій прийнятний строк і встановлення кількісного обмеження, чинного для будь-якої ситуації, було б штучним [3]. Таким чином, виникає проблема визначення, чи було дотримано розумних строків при розгляді кожної конкретної справи. Європейським судом було визначено декілька критеріїв, за допомогою яких можна це визначити: складність справи; поведінка заявника; поведінка державних органів; значущість для заявника питання, яке знаходиться на розгляді суду, або особливе становище сторони у процесі.

Але, на нашу думку, розгляд справи в суді покликаний передусім забезпечити можливість усіх учасників цивільного процесу здійснити всі бажані та доцільні процесуальні дії з огляду на мету та їх інтерес у справі. Під час розгляду справи до припинення провадження всі особи, які беруть участь у справі, можуть скористатися своїми процесуальними правами та виконати обов'язки, але потрібно встановити строки здійснення цих дій та наслідки їх невиконання у визначений строк. У такий спосіб ми забезпечимо своєчасність цивільного судочинства не за рахунок встановлення бажаних, але достатньо міфічних строків розгляду цивільних справ у суді, а за рахунок встановлення чітких строків вчинення кожної процесуальної дії, що в результаті приведе до розгляду і вирішення справ у мінімально можливій для цього строки, не порушуючи прав та законних інтересів його учасників, визначених процесуальним законом.

Висновки. Підсумовуючи зазначене, вважаємо доцільним визна-

чити поняття «розумних строків розгляду справ» для його однакового розуміння у цивільному судочинстві як строк, потрібний для здійснення всіх необхідних процесуальних дій, визначених судом та учасниками процесу, із розгляду й вирішення цивільної справи в суді. Для забезпечення дотримання розумних строків розгляду цивільних справ пропонується чітко встановити строки вчинення кожної процесуальної дії, яка забезпечує такий розгляд, і вирішення справи, що буде спонукати учасників процесу до процесуальної дисципліни.

Перспективними вважаємо подальші дослідження питань встановлення процесуальних строків вчинення різних процесуальних дій, спрямованих на розгляд і вирішення цивільних справ у суді.

Бібліографічні посилання

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. // ВР. – 2004. – № 40. – Ст. 492.
2. Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод від 4 листопада 1950 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
3. Справа «Броуган та інші проти Сполученого Королівства» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://umdp1.info/index.php?id=1225890025>.

Надійшла до редакції 12.04.2012

Л.М. Кельман

кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

УДК 331.109

ІНСТИТУТ ОПЛАТИ ПРАЦІ: ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Статтю присвячено розгляду та аналізу окремих аспектів функціонування інституту оплати праці у трудових відносинах на сучасному етапі становлення України.

Ключові слова: *інститут оплати праці, трудові відносини, законодавство.*

Статья посвящена рассмотрению и анализу некоторых аспектов функционирования института оплаты труда в трудовых отношениях на современном этапе становления Украины.

Ключевые слова: *институт оплаты труда, трудовые отношения, законодательство.*

The article deals with the defining and analysis some aspects of functioning the institute of payment in the labor relations on the current stage of developing of Ukraine.

Keywords: *institute of payment, labor relations, legislation.*